

บทที่ 1

บทนำ

พุทธปรัชญาในงานนวนิยายของแฮร์มัน เฮสเส

ความเป็นมาของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันว่า วรรณกรรม เป็นศิลปะรูปหนึ่งที่ใช้ภาษาเป็นสื่อสะท้อนทัศนะ และสำนึกเชิงปรัชญาของผู้ประพันธ์วรรณกรรมนั้น ๆ ได้ และนวนิยายเป็นงานประพันธ์ที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับชีวิตจริงของมนุษย์มากที่สุดชนิดหนึ่ง จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและการถ่ายทอดแนวความคิดเชิงปรัชญาของนักเขียนนวนิยายนั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ นักเขียนนวนิยายที่มีชื่อเสียงของไทยในปัจจุบันหลายท่านได้นำพุทธปรัชญามาเป็นสารัตถะของนวนิยาย ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์เช่นนี้มีปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่สมัยไทยโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วรรณคดีไทยประเพณี¹

ในทำนองเดียวกัน ขณะที่วรรณกรรมไทยได้สืบทอดแนวความคิดเชิงปรัชญาของพุทธศาสนามาแต่โบราณ แวดวงวรรณกรรมทางซีกโลกตะวันตก นับแต่ยุคกรีกโรมัน ปรากฏความสัมพันธ์ของงานวรรณกรรมและปรัชญาเช่นกัน สังเกตหลักฐานได้จาก หลักกวีศาสตร์ ของกวีโรมันนามว่า Horace ที่กล่าวถึงหน้าที่หลักของวรรณคดีว่าจะต้องให้ทั้งความบันเทิง และสั่งสอนจริยธรรมไปด้วยพร้อมกัน จึงทำให้นักประพันธ์หรือกวีสามารถมี

¹ สุธา ศาสตรี, วรรณคดีเปรียบเทียบ. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และ มนุษยศาสตร์, 2525), หน้า 85.

² เจตนา นาควัชระ, แนวทางการประเมินคุณค่าวรรณคดีในวรรณคดีวิจารณ์เยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ-อเมริกัน ในศตวรรษที่ 20 (นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 1982), หน้า 85.

บทบาท เสมือนผู้เขียนคำภีร์คำสอนที่สะท้อนทัศนะต่อชีวิตให้กับผู้อ่านได้ ลักษณะดังกล่าว เป็นการเสริมฐานะให้กวีเป็นคิ่งปราชญ์ ผู้สอนปรัชญาชีวิตต่อผู้อ่านในรูปแบบของวรรณศิลป์

เป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า ขณะที่วรรณกรรมสามารถถ่ายทอดปรัชญา และ ทัศนะต่อชีวิตของผู้ประพันธ์มาสู่สายตาผู้อ่านได้นั้น ได้มีผู้ศึกษางานนวนิยายเยอรมันใน รูปแบบวรรณคดีวิจารณ์ โดยใช้การวิเคราะห์ตามแนวพุทธปรัชญา ในงานนวนิยายของ แฮร์มัน เฮสเส ซึ่งผู้ที่ได้ศึกษาได้เสนอบทบาทของนักประพันธ์ผู้นี้ในฐานะกวีผู้มีบทบาท และหน้าที่ซึ่งสะท้อนแนวความคิดของพุทธปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธารถะ (Siddhartha) และมุ่งศึกษาในทัศนะเกี่ยวกับนิพพาน (Nirwana) เป็นสำคัญ ทั้งนี้ ได้ชี้ทางให้ผู้วิจัยได้เห็นแนวทางการวิเคราะห์จากสภาพภูมิหลังและอิทธิพลสิ่งแวดล้อมในวัยเด็กของ เฮสเสที่ทำให้เฮสเสมีแนวความคิดและสะท้อนปรัชญาพุทธในงานนวนิยายให้การวิจัยครั้งนี้อีกด้วย³

นอกจากจะมีผู้ศึกษางานนวนิยายของแฮร์มัน เฮสเส ในด้านการนำเสนอ ทัศนะพุทธปรัชญา พิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาเยอรมันแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า มีผู้สนใจ งานนวนิยายของแฮร์มัน เฮสเส ได้ศึกษาวิเคราะห์และเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน นวนิยายของเฮสเส ในเรื่อง สิทธารถะ ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ โดยมีความคิดเห็น เป็นสำคัญว่า "เป็นการจัดวางโครงเรื่องที่ตรงและสอดคล้องอย่างชัดเจนกับพระบัญญัติ ในพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ อันเป็นศรัทธาของคนทั่วไปซึ่งประกอบด้วยหลักอริยสัจ 4

3

Pusadi Srikiow "Die Buddhistische Gegankwelt im Prosawerk Hermann Hesse," Hausarbeit zu Erlangung des Magister grads der Philosophischen Fakultät, (München, Ludwig Maximilians Universität, 1974.), p. 2-3

และมรรคมงคล 8 อันเป็นทางนำไปสู่การดับทุกข์ของปวงมนุษย์"⁴

หลักฐานต่าง ๆ ข้างต้นในด้านวรรณคดีวิจารณ์เกี่ยวกับนวนิยายเรื่องลิตฮาระตะ เป็นหลักฐานที่มีน้ำหนักอันก่อให้เกิดแนวทางต่อผู้วิจัยให้มุ่งวิเคราะห์งานนวนิยายของเฮสเส ในรูปแบบการเสนอทัศนะของพุทธปรัชญา ไม่เพียงแต่เรื่องของนิพพานเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการสะท้อนหลักอริยสัจอันเป็นแกนสำคัญของพุทธศาสนาอีกด้วย ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบแนวคิดใหม่ในงานนวนิยายของเฮสเสเกี่ยวกับพุทธปรัชญาทั้งในเรื่องหลักอริยสัจและนิพพาน ควบคู่ไปกับกฎไตรลักษณ์อันเป็นทัศนะที่พุทธปรัชญาเสนอต่อธรรมชาติชีวิตของมนุษย์

จากการศึกษาวรรณกรรมเชิงปรัชญาในรูปแบบนวนิยายจำนวนหนึ่งของ แฮร์มัน เฮสเส นักประพันธ์ชาวเยอรมัน (ค.ศ. 1877-1962) ผู้วิจัยพบว่ามโนนิยาย ส่วนหนึ่งของผู้ประพันธ์ผู้นี้ที่แสดงแนวคิดหลัก และทัศนะต่อชีวิตอันมุ่งสู่หลักอริยสัจ ซึ่งลักษณะ ความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยาย และปรัชญาพุทธ ที่ เฮสเส ใช้ในนวนิยายของเขานั้น

⁴Leroy R. Show, "Time and the Structure of Hermann Hesse's Siddhartha", in Hermann Hesse, ed. Judith Liebmann (New York : McGraw-Hill, 1977), p.66.

"...its division into two major parts of which the first contains four, the second eight separate sections, corresponds in extremely subtle fashion to the Buddha's celebrated doctrine of the Four Noble Truths and the Eightfold Path of salvation from human suffering."

สอดคล้องกับแนวความคิดที่นักประพันธ์ของชาติไทยได้ใช้มาก่อน เป็นเวลาช้านานแล้ว ทั้งนี้ เนื่องจากฐานะที่พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีความสำคัญต่อคนไทย ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ถ้าได้นำนวนิยายของคะวันตมาศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับพุทธปรัชญา ด้วยหลักเกณฑ์วรรณคดี-วิจารณ์ (Literary Criticism) อย่างจริงจังแล้ว และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกับหลักอริยสัจนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามีคุณค่าเด่น ด้วยวิธีการแห่งปัญญา อีกทั้งเป็นหลักความจริงอันเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน คงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจวรรณกรรมใน ฐานะพุทธศาสนิกชน

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาปัจจัยสำคัญที่ทำให้ เฮสเส มีความคิดแนวพุทธปรัชญา ประกอบกับ ศึกษาวิเคราะห์ความคิดตามแนวพุทธปรัชญาที่ปรากฏในงานนวนิยายของ เฮสเส
2. ศึกษาวิเคราะห์งานนวนิยายของ เฮสเส 2 เรื่อง ได้แก่ สิทธารถะ (Siddhartha) และ สเตปเปินวูลฟ์ (Der Steppenwolf)

สมมุติฐานและขอบข่ายการวิจัย

พุทธปรัชญา เรื่อง อริยสัจ เป็นหลักคำสอนที่สำคัญที่สุดในพุทธศาสนา เป็นการชี้ช่องทางให้ มนุษย์จัดทุกข์ของตนเอง โดยวิธีการแสวงหาทางออกให้กับชีวิตด้วยหลักเหตุผล เพื่อมนุษย์จะได้ต่อสู้กับปัญหาด้วยตัวมนุษย์เอง

เป็นที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่งว่า แสร้มัน เฮสเส ได้นำแนวความคิดหลักของ พุทธปรัชญาดังกล่าวข้างต้นมาใช้เป็นสารัตถะ หรือ แก่นของเรื่องในนวนิยายจำนวนหนึ่งของเขา ได้อย่างแยบยล และลุ่มลึก เป็นอย่างยิ่ง โดยมีการสร้างโครงเรื่อง สร้างพฤติกรรม และ ลักษณะนิสัยการแสดงออกของตัวละครอันสอดคล้องกับหลักอริยสัจ ประเด็นที่สำคัญคือ เฮสเส ให้ตัวละครเป็น เช่น เครื่องมือแสดงสังขารธรรมและพุทธพจน์ต่าง ๆ โดยตัวละครมีบทบาทที่หา ทางจัดทุกข์ ทำลายความขัดแย้ง (Conflict) ตามเหตุปัจจัยด้วยการออกแสวงหาสังขารธรรม หรือแก้ไขปัญหานั้น ๆ ด้วยตัวเอง แม้เฮสเส จะให้ตัวละครได้ลองผิดลองถูก แต่ที่ว่า เฮสเส ไม่ได้ประสงค์ให้ตัวละครหลีกหนีโลก หรือเคล็ดหลงวนอยู่ในสังสารวัฏ จนหาทางออกไม่ได้ ตัวละครของเฮสเสกลับมุ่งหาจุดสุขสงบและสมบูรณ์ คือนิพพาน โดยที่เฮสเสใช้ภาษาเสนอทัศนะ และสำนึกเชิงพุทธปรัชญา อย่างเปี่ยมด้วยอรรถรสของวรรณศิลป์ยิ่ง

สำหรับขอบเขตการวิจัยนั้น จำกัดอยู่ในวงแนวความคิดพุทธปรัชญาว่าด้วยเรื่องหลักอริยสัจ 4 เป็นแกนสำคัญ โดยเน้นหนักเกี่ยวกับองค์ประกอบแยกย่อยของอริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ และ มรรค สำหรับองค์มรรค หรือ ทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา นั้นจะวิเคราะห์แยกให้เด่นชัดเป็น สมมาทฎฐิ, สัมมาสังกัปปะ, สัมมาวาจา สัมมาภังคะ, สัมมาวายามะ, สัมมาสติ, สัมมาสมาธิ และเรื่องสุดท้าย คือ การไม่ผูกติดอยู่ในสังสารวัฏ คือ นิพพาน เพื่อประกอบการศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีการประพันธ์ของเฮสเส

การคัดเลือกนวนิยายของ เฮสเส เป็นการคัดเลือกจำกัดอยู่เพียงนวนิยาย 2 เรื่อง คือ สิทธารถะ และ สเตปเปินวูลฟ์ ซึ่งมีแนวคิดพุทธปรัชญาที่สอดคล้องกันดังที่กล่าวมาข้างต้น เท่านั้น

สิ่งสำคัญที่ควรศึกษาวิเคราะห์อีกสิ่งหนึ่ง สำหรับการศึกษาเชิงวรรณคดีวิจารณ์ (Literary Criticism) คือ เฮสเส ประสบความสำเร็จเพียงไรกับการสะท้อนพุทธปรัชญา ด้วยวิธีการทางวรรณศิลป์ ดังนั้นแก่นเรื่อง (Theme) และ สลีลา (Style) ตลอดจนกลวิธีที่เฮสเสใช้เพื่อการสื่อความหมาย จึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง

วิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้า ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและหนังสือ (Documentary Research) เป็นส่วนใหญ่ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาวิจัยสำคัญที่ทำให้เฮสเสมีแนวคิดทางพุทธปรัชญา โดยอาศัย ชีวประวัติ ศึกษาสภาพภูมิหลัง และ ประวัติการศึกษาความรู้เกี่ยวกับปรัชญาพุทธของเฮสเส
 2. วิเคราะห์ทฤษฎีการประพันธ์ที่ใช้ในนวนิยายที่มีสาระดัดเกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญา ทั้ง 2 เรื่องของ เฮสเส โดยใช้หลักวรรณคดีวิจารณ์ศึกษาว่าการใช้แนวความคิดเกี่ยวกับพุทธปรัชญา สนองและสนับสนุนให้เกิดลักษณะเด่นกับงานนวนิยายทั้ง 2 ของเฮสเสอย่างไร
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เข้าใจการศึกษาวรรณกรรมเยอรมันในแนววรรณคดีเปรียบเทียบด้วยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและปรัชญา ซึ่งยังไม่เป็นที่แพร่หลาย หรือมีการวิเคราะห์อย่างจริงจังเป็นภาษาไทย

2. ทำให้ทราบและรู้จักการวิเคราะห์วรรณกรรม เยอรมันตามแนวคิดของชาวพุทธ
ทั้งนี้ เป็นลักษณะการประเมินคุณค่าวรรณกรรม เยอรมัน ในกรอบของผู้ที่คุ้นเคยกับศาสนาและ
วัฒนธรรมของชาวตะวันตก เพื่อส่งเสริมให้ แสร้มัน เฮสเส เป็นที่รู้จักกันดียิ่งขึ้นในแวดวง
วรรณกรรมไทย

3. เป็นการเปิดมิติใหม่ ให้ผู้สนใจวรรณคดีวิจารณ์ ได้ศึกษาทัศนะของนักเขียนชาว
เยอรมันในแนวพุทธปรัชญา อันเป็นหลักศาสนาประจำชาติไทย เพื่อเป็นแนวทางสร้างสรรค์
สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายตะวันตกกับปรัชญาตะวันออกต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย